

Софія Александрова
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

РОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ КОРПУСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ТЕКСТУ

Теза полягає в тому, що використання корпусних технологій є важливим для розвитку компетентності в перекладі науково-популярного тексту. Використання корпусів текстів як зразків норм англійської та української мов допомагає формувати білінгвальну компетенцію, а їх жанрове й тематичне наповнення сприяє розвитку текстотипологічної та екстралінгвістичної компетенції.

Ключові слова: корпус текстів, корпусні технології, корпусна лінгвістика, науково-популярна література, типологія корпусів, Sketch engine.

The thesis is that the use of Corpus Technologies is important for the development of competence in translating popular science text. The use of text corpuses as samples of the norms of English and Ukrainian languages helps to form bilingual competence, and their genre and thematic content contributes to the development of textotypological and extralinguistic competencies.

Key words: Corpus of texts, Corpus technologies, corpus linguistics, popular science literature, typology of Corpus, Sketch Engine.

У сучасному світі, коли кількість інформації, що надходить до людини, зростає з кожним роком, використання корпусних технологій при перекладі науково-популярного тексту є надзвичайно важливим. Корпусні технології дають змогу збирати, ана-

лізувати та систематизувати великі обсяги текстової інформації, що значно полегшує перекладацьку роботу й допомагає досягти більш високої якості перекладу. Крім того, використання корпусних технологій дає змогу здійснювати не тільки лексичний аналіз, а й аналіз стилістичних і граматичних особливостей тексту, що робить переклад більш точним і зрозумілим для читача.

Актуальність проблеми полягає у тому, що переклад науково-популярного тексту є складним завданням, яке вимагає від перекладача високого рівня мовних і наукових знань. Застосування корпусних технологій у процесі перекладу може сприяти покращенню якості перекладу та забезпечити більш точне відтворення оригінального тексту.

Наукова новизна полягає у тому, що у статті розглянуто застосування корпусних технологій для перекладу науково-популярних текстів, що може допомогти вирішити проблему точності та відтворення оригінального контексту.

Метою статті є дослідження ролі використання корпусних технологій у процесі перекладу науково-популярних текстів та аналіз їх ефективності. Крім того, у статті розглянуто приклади використання корпусних технологій у перекладі науково-популярних текстів і надано рекомендації щодо їх використання для покращення якості перекладу.

Сучасна корпусна лінгвістика — це прикладна галузь мовознавства, що спрямована на створення комп'ютерних корпусів текстів у різних мовах із метою об'єктивного аналізу мовних явищ у реальних комунікаційних ситуаціях.

Термін «корпус» можна розуміти у широкому або вузькому значенні. У широкому сенсі це будь-яка збірка письмових або усних текстів, яку використовують для вивчення мови. У вузькому розумінні корпус — це колекція текстів, що подана у формі електронних документів і представляє певну мову [3, р. 95].

Ми здійснили аналіз наукової літератури та з'єднали кілька критеріїв, за якими можна узагальнити типологію корпусів. Ці

критерії охоплюють кількість мов, формат текстів, наявність анотації, тематичну спрямованість і стандартизованість. Корпуси можуть бути двомовні, одномовні або одномовні зіставні, можуть містити текстові дані усного або писемного мовлення, можуть бути анотовані чи неанотовані, загальної англійської мови або тематичні. Крім того, корпусні технології включають електронні корпуси текстів, програми-конкорданси та корпус-менеджери. Ці технології можна використовувати для різноманітних навчальних цілей, зокрема для пошуку інформації у великих корпусах, що містять вебсторінки.

Дослідження вчених свідчать, що електронні корпуси текстів є цінним ресурсом для перекладачів-практиків, викладачів перекладу та студентів-філологів, оскільки містять автентичний лінгвістичний та екстралінгвістичний матеріал, який можна опрацьовувати за допомогою програм-конкордансів та використовувати для вирішення перекладацьких завдань. У своїй попередній роботі ми виділили різні компетенції, які необхідні для формування компетентності в письмовому науково-технічному перекладі, зокрема білінгвальну, текстотипологічну, екстралінгвістичну, операціональну, інформаційно-технологічну, навчально-стратегічну та особистісну. Білінгвальна компетенція передбачає наявність знань, навичок і вмінь українською та англійською мовами, необхідних для розуміння джерелового тексту під час читання та написання перекладу в письмовій формі [1; 3; 4].

Переклад науково-популярних текстів має свої особливості, які відрізняють його від перекладу інших жанрів літератури, як-от: необхідність точності та граматичної правильності перекладу, оскільки цей тип текстів містить наукову інформацію; необхідність збереження стилю та термінології оригінального тексту; використання спеціалізованих термінів, що потребує глибокого знання тематики та відповідної лексики; необхідність збереження наукової точності та зрозумілості тексту, оскільки

це допоможе зберегти інформаційну цінність оригінального тексту; використання правильної граматичної та стилістичної структури, щоб зберегти логіку та зв'язок між різними ідеями в тексті [4, р. 114].

У нашому дослідженні для аналізу вибраних перекладачем відповідників ми використали програмне забезпечення *Sketch Engine*, створивши корпус із українсько-англійського двомовного тексту «Щоденників війни». *Sketch Engine* є інструментом для проведення досліджень на основі корпусів і великих колекцій текстів. Цей інструмент корисний не лише для лінгвістів і філологів, а й для лексикографів, перекладачів і всіх, хто вивчає та викладає мову.

Було обрано найбільш частотний іменник «Україна» і його відповідник в англійському перекладі «Ukraine» через інструмент PARALEL CONCORDANCE, за допомогою чого було створено паралельний перекладацький корпус (рис. 1).

doc#0	doc#0
<> Вони пов'язують своє майбутнє з Україною , вірять в її перемогу й долучаються до спротиву агресору. </>	<> They connect their future with Ukraine , believe in its victory and join the resistance to the aggressor. </>
<> Дві війни Маграна Тата Алеппо, Сирія - Харків, Україна «Я прокинувся від вибухів і побачив, як моя мама в паніці бігає квартирою і поспіхом збирає речі. </>	<> Two wars of Mahran Tala Aleppo, Syria - Kharkiv, Ukraine "I woke up to the explosions and saw my mom running around in panic and packing up in a hurry. </>
<> Магран пам'ятає, як його разом із рідними завели у військовий евакуаційний літак, що прямував до України . </>	<> Mahran remembers when he and his family were taken on a military evacuation aircraft heading to Ukraine . </>
<> Хлопець було 12 років, коли в Україні почалася Революція Гідності, а в Харкові посилілися проросійські заворушення і з'явилася загроза, що Росія зможе створити туг псевдодержаву «Харківська народна республіка». </>	<> The young man was 12 when the Revolution of Dignity started in Ukraine, and pro-Russian riots intensified in Kharkiv, and there was a threat that Russia would create the so-called "Kharkiv People's Republic". </>
<> Коли 24 лютого 2022-го почалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну , родина Маграна вирішила тимчасово покинути Харків, який масово обстрілювали і бомбардували росіяни. </>	<> When the Russian full-scale invasion of Ukraine began on February 24, 2022, Mahran's family decided to leave Kharkiv for a while because of massive shelling and bombing by Russians. </>
<> Хлопець міркує про те, що і в Україні , і в Сирії Росія застосовує однакові стратегії. </>	<> The guy says that Russia uses the same methods both in Ukraine and Syria. </>
<> Наприклад, коли у Сирії російська авіабомба падала на будинок з цивільними людьми, то Міністерство Оборони Росії одразу повідомляло, знищено базу ІДІЛа, а в Україні одразу кажуть, що - "нацистів з Азову", - пояснює хлопець. </>	<> "For example, when a Russian bomb fell on a house with civilians in Syria, the Russian Ministry of Defense immediately said that they destroyed the ISIS base, and in Ukraine they destroy "Nazis from Azov", the young man explains. </>
<> Магран продовжує навчання онлайн, малює ілюстрації і мріє після перемоги України завершити проєкт про харківське метро, який розпочав із друзями ще до пандемії ковіду. </>	<> Mahran continues online learning, he draws illustrations and after the victory, he dreams of finishing his Kharkiv subway project he started with his friends even before the COVID pandemic. </>
<> Хочє обійняти всіх друзів і більше мандрувати Україною . </>	<> He wants to hug all his friends and travel more in Ukraine . </>
<> Історія бізнесмена Яшві Тріпатхі Бхопал, Індія - Київ, Україна 27-річний Яшві Тріпатхі народився в Індії і має індійське громадянство, але майже все своє життя провів в Україні . </>	<> The story of businessman Yashvi Tripathi Bhopal, India - Kyiv, Ukraine Yashvi Tripathi, 27 y.o., was born in India and has Indian citizenship but he spent almost all his life in Ukraine . </>

Рис. 1.

Ця функція дала змогу простежити вживання трансформацій у контексті, визначити метод перекладу кожної знайденої лексичної та граматичної одиниці. Таким чином, у дослідженні було висунуто припущення щодо корисності використання корпусних менеджерів, зокрема *Sketch Engine* у аналізі доцільності та адекватності використання перекладацьких трансформацій у текстах науково-популярного спрямування, приміром у випадках, коли різні мовні особливості оригіналу та перекладу, а також відмінності в мовних нормах можуть вимагати використання трансформації заміни частин мови у перекладі.

Наприклад, українське речення використовує дієслово «додучившись» у формі інфінітива, тоді як англійський переклад використовує іменник «by joining» у формі препозиційного виразу, щоб вказати на ту саму дію:

*Брагім знав, що на сході України триває війна, та відчував, що, додучившись до української армії, зможе робити щось корисне та знайде своє місце, пояснює Лілія. / *Brahim knew about the war in eastern Ukraine and felt that by joining the army, he would do something useful and find his place, explains Liliia [6].**

Двомовний корпус дає змогу перевірити відповідність порядку слів між оригінальним текстом і перекладом. Це допомагає проаналізувати структуру речення при перекладі з української на англійську мову, особливо враховуючи звичайний порядок слів у мові реципієнта, і використовувати відповідні зміни порядку слів, як це продемонстровано в прикладі:

*Натомість вже вісім років жінка не має власного дому – росіяни зруйнували її будинок в Донецьку ще 2014-го, під час першого етапу наступу на Україну. / *Instead, the woman has not had her own home for eight years – Russians destroyed her house in Donetsk back in 2014, during the first stage of the offensive against Ukraine [6].**

Функції програмного менеджера допомогли проаналізувати, що при перекладі змінено порядок слів у вихідному реченні.

ні, що є звичайним при перекладі між мовами з різними граматичними структурами. Також можна додати, що оригінальне речення українською мовою починається із додатка (прислівника часу), що є більш природним для української мови, аніж для англійської.

Іноді оригінальний текст може містити зайву інформацію, яка не несе сенсу для контексту. Вилучення цієї інформації може допомогти зрозуміти суть і фокус оригінального тексту та забезпечити точний переклад, що є притаманним науково-популярній літературі:

Скільки саме іноземців воює в лавах Збройних сил України зараз, представники Збройних сил України не розголошують. / *The Armed Forces of Ukraine does not share how many foreigners are fighting for Ukraine now* [6].

У перекладі використано опущення для спрощення формулювання українського оригіналу. Фраза «Скільки саме іноземців» (буквально «exactly foreigners») перекладається як «how many foreigners».

У деяких мовах, наприклад, українській, порядок слів у реченні може бути строгим і залежати від граматичної структури. При перекладі з іншої мови, де порядок слів може бути різним, перестановка може бути необхідною, щоб забезпечити граматичну правильність українського перекладу. Отже за допомогою функції паралельного коркандансу було проаналізовано такий приклад:

Повномасштабне вторгнення Росії змусило більшість іноземців покинути територію України. / *Full-scale Russian invasion forced most foreigners to leave Ukraine* [6].

Такий порядок слів такого типу іменниково-прикметникових сполучень є більш характерним для англійської мови.

Для здійснення науково-популярного перекладу необхідно мати високий рівень компетентності в інформаційно-технологічній сфері, зокрема в корпусних технологіях. Використання

таких технологій сприяє розвитку компетенцій, зокрема інформаційно-аналітичного та інструментального компонентів. Інформаційно-аналітичний компонент містить декларативні знання про можливості пошукових систем, процедурні знання про технологію їх використання та відповідні навички для аналізування, відбору та класифікації необхідної інформації, що потрібна для пошуку та відбору текстів, які використовують в електронних лінгвістичних корпусах, а також для опрацювання наявних корпусів.

Застосування корпусних технологій може бути корисним для перекладу науково-популярних текстів. Зокрема, використання корпусів текстів може допомогти перекладачам знайти автентичні приклади вживання слів і виразів, встановити стилістичні та граматичні особливості мови оригіналу, а також допомогти в перекладі відтінків значень та ідіом. Крім того, за допомогою програм-конкордансів перекладач може здійснювати пошук словосполучень та дізнаватись про їх вживання в різних контекстах. Це може допомогти уникнути неточностей і помилок у перекладі. Найважливіше, використання корпусних технологій може забезпечити автентичність та точність перекладу науково-популярних текстів, що є важливим фактором у збереженні наукової та науково-популярної літератури.

Список використаних джерел

---

1. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
3. Frerot S. Corpora and Corpus Technology for Translation Purposes in Professional and Academic Environments. Major Achievements and New Perspectives. *Cadernos de Tradução*. 2016. Vol. 36. No. 1. Pp. 36–61. URL: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2175-79682016000500036 (date of access: 25.03.2019).

4. Stubbs M. British traditions in text analysis: From Firth to Sinclair. *Text and technology: In honor of John Sinclair* / eds. M. Baker, F. Francis and E. Tognini-Bonelli (eds.). Amsterdam : John Benjamins, 1993. Pp. 1–36.

Джерела ілюстративного матеріалу

---

5. <https://www.sketchengine.eu/>
6. War. Stories from Ukraine, 2022. URL: <https://www.warstoriesukraine.com/?fbclid=IwAR00A6aTndWxa2twj6dapOyHS-V7cZz8rz1ZZukOX0ulKd4OIra30MbmwGk>